

ECZİDER
"Eczacıliğına Değer"

TOPLUM ECZANELERİ İÇİN COVID-19 REHBERİ

Eczacılık İşletmeciliği Derneği (ECZİDER) Yayın No:1

Toplum Eczaneleri İçin COVID-19 Rehberi

Bu rehber ECZİDER adına ECZİDER üyeleri tarafından hazırlanmıştır.

© Nisan 2021, Tüm yayın hakları Eczacılık İşletmeciliği Derneği'ne aittir.

Kaynak gösterilmeksizin alıntı yapılamaz.

Kısmen dahi olsa alınamaz, çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

TOPLUM ECZACILARI İÇİN “COVID-19 REHBERİ”

İlk defa 2019 yılının Aralık ayında tespit edilen ve başlangıçta “tanımlanamayan bir solunum hastalığı” salgını olarak değerlendirilen enfeksiyona neden olan virüsü, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), resmi olarak “şiddetli akut solunum sendromu koronavirüs 2 (SARS-CoV-2)” ve bu virüsün neden olduğu enfeksiyonu da “koronavirüs hastalığı 2019 (COVID-19)” olarak tanımlamıştır.

SARS-CoV-2 Virüsü, temas ve solunum damlacıkları yoluyla yayıldığı için, kapalı, kalabalık ve yetersiz havalandırılan ortamlarda havadan bulaşabilmektedir.

Öte yandan, toplum eczaneleri (serbest eczaneler), halkın en kolay erişim sağladığı “birinci basamak sağlık hizmeti” kuruluşlarıdır. Eczacılık hizmetleri; toplumu bilgilendirmenin yanı sıra, danışmanlık ve eğitim hizmetlerini içermesi nedeniyle, halk sağlığını desteklemede kilit bir rol oynamakta ve toplumsal açıdan değerli bir kaynak olarak kabul edilmektedir.

Pandemi koşullarıyla birlikte; diğer sağlık kuruluşlarında bulaş riskinin oldukça yüksek olması sebebiyle alınan kararların bir sonucu olarak, toplum eczaneleri her zamankinden daha fazla oranda halkın uğrak noktası haline gelmiştir. Dolayısıyla; pandemi koşullarında eczacılık hizmeti sunulurken, eczane ortamının güvenliğinin sağlanması, sadece eczacılar açısından değil, aynı zamanda toplum sağlığı ve eczanede çalışan personel açısından da büyük önem arz etmektedir.

AMAC

ECZİDER tarafından hazırlanmış olan bu Kılavuz’un amacı; COVID-19 salgını sırasında toplum eczanelerine, eczane ortamının virüs açısından güvenliği konusunda “kanıta-dayalı” rehberlik sağlamak suretiyle; *eczacıların, eczane çalışanlarının ve halkın* enfeksiyondan korunmasını sağlamaktır.

COVID-19 ENFEKSİYON ÖNLEME VE KONTROL TEDBİRLERİ

Toplum Eczanesi’nin Pandemi Koşullarına Göre Düzenlenmesine Yönelik Önlemler

- Sosyal mesafe, solunum hijyeni ve öksürme / hapşıрма hijyeni ile el hijyenine bağlı kalınmalıdır. Enfeksiyon riskini azaltmanın en iyi yolu; düzenli el yıkama, alkol bazlı el antiseptikleri kullanma ve başkalarıyla doğrudan veya yakın temastan kaçınmayı içeren “iyi hijyen uygulamaları”dır.
- Alkol bazlı el ovma antiseptikleri için önerilen alkol içeriği % 70 ile % 80 arasındadır.
- Eczane ana kapısı kapatılarak, eczane kapısına koruma camı takılarak Toplum Eczacılığı hizmetlerinin sürdürülmesi sağlanabileceği gibi; eczane kapısının kapatılmadığı durumlarda, teması minimuma indirecek banko üstü koruma camı uygulaması tercih edilebilir.
- Bireylerin eczane içerisine kabulü söz konusuysa; mümkünse eczane için farklı bir yerden giriş ve başka bir yerden çıkış oluşturmak suretiyle, eczane boyunca tek yönlü yaya trafiği teşvik edilmelidir.
- İnsanlar arasındaki mesafeyi en üst düzeye çıkarmak ve eczane içi alandan maksimum düzeyde faydalanmak üzere boş alanlar açmaya çalışılmalı ve eczane mekânı gözden geçirilmelidir.
- Eczanede herhangi bir zamanda izin verilen maksimum kişi sayısı hesaplanırken, “dört m²’lik alana bir kişi” düşecek şekilde bir hesaplama yapılmalıdır. Hesaplama sonucu bulunan rakama eczane personeli de dahil edilmeli ve eczanede bulunmasına izin verilen maksimum hasta sayısı eczane dışına asılacak duyuruda belirtilmelidir.
- Eczaneye alınabilecek kişi sayısı kısıtlı olduğundan; eczane dışında bekletilen hastaların aciliyet durumlarına göre önceliklendirilip, içeriye alınmalarını sağlamak, dışarıda bekleyen hastaların sosyal mesafe kuralına uymaları konusunda tavsiyelerde bulunmak ve eczaneye giren kişi sayısını kontrol etmek için bir personel görevlendirilebilir.

ECZİDER
"Eczacılığa Değer"

- Eczane içindeki alanları kontrol altına almak için bant ve sıradaki insanlar arasındaki 1,5 metrelik aralığı belirtmek için yer işaretlerinden faydalanılabilir.
- Bankoda bir kişiyle görüşülmesi sırasında, uygun sosyal mesafeyi vurgulamak üzere, çeşitli bantlardan ve/ya işaretlerden faydalanılabilir.
- Sosyal mesafeyi uyulmasını kolaylaştırmak için, gerekirse iş akışı ve düzeni ayarlanıp, tezgahlarda veya iş istasyonları arasında koruyucu paneller kullanılabilir.
- Semptom gösterdiği halde eczaneye gelen kişiler ve çalışanlar için, eczane içinde uygun ve izole bir alan "karantina odası" olarak tahsis edilebilir. Uygun izolasyon odası yoksa, eczanede hasta/hasta grubunun kullanımı için şeritlerle ayrılmış ve mümkünse diğer hastalar ve personel arasında en az bir buçuk metrenin korunabileceği izole bir alan belirlenmelidir.
- Eczane dışına; hastalara genel bilgiler ve öneriler sunmak, semptom gösteren hastalara eczaneye girmemeleri talimatını vermek üzere, tabelalar asılmalıdır. Öneriler hızla değiştiği için, kullanılan posterler veya afişlerdeki tavsiyelerin güncel olup olmadığı kontrol edilmeli ve bu tabelalar belirli aralıklarla güncellenmelidir.
- Eczanede nakit işlemlerini en aza indirmek için, hastaların/müşterilerin "temassız ödeme" yöntemlerini kullanmaları teşvik edilmelidir.
- Kişinin nakit para vermesi durumunda, özellikle personel nakit parayı aldıktan sonra ellerini düzenli olarak temizlerse, bulaş riski düşüktür. Ancak, yine de nakit yerine, kredi kartıyla temassız ödeme teşvik edilmelidir.
- Reçetelerin imzalanması için kalemlerin paylaşılması, COVID-19'un yayılmasına neden olabileceğinden; reçete için imza atan hastaların yanlarında kalem bulundurmaları istenmeli ve hastalar kendi kalemlerini kullanmaya teşvik edilmelidir. Diğer taraftan, ortak kullanılan kalemler her kullanım sonrasında temizlenmelidir.
- Eczane personeli, çalışma ortamının düzenli olarak temizlenmesi ve dezenfekte edilmesi için prosedürler uygulamalıdır. Temizlik işlemi, her zaman dezenfeksiyon işleminden önce gelmelidir ve/ya kombine bir deterjan ve dezenfektan mendille yapılabilir:
 - ✓ Eczaneye giren kişi ayrıldıktan sonra, sık dokunulan yüzeylerin temizlenmesi ve dekontamine edilmesi gerekmektedir.

ECZİDER
"Eczacılığa Değer"

- ✓ Tek kullanımlık ürünlerin kullanılması, temizlik/dekontaminasyon ihtiyacını ortadan kaldıracaktır.
- ✓ Maske ve eldiven gibi kişisel koruyucu ekipmanlar çöpe atılırken, genel çöpten (evsel atıktan) farklı bir yerde toplanmalıdır.
- ✓ Temizlik sıklığı; personel sayısına, faaliyet düzeyine, hizmeti kullanan kişi sayısına bağlı olarak belirlenebilir.
- ✓ Temizliği kolaylaştırmak için, gerekli olmayan tüm öğelerin çıkarıldığından emin olunmalıdır.
- ✓ Temizliği kolaylaştırmak için, tüm yüzeylerin ve zeminlerin uygun bir malzemeden yapılmış ve iyi durumda olduğundan emin olunmalıdır.
- ✓ Temizlik işlemi için, mevcut temizlik önlemleri (ev tipi deterjan kullanarak) yeterli olacaktır.
- ✓ Temizlik yapılırken; eczaneye giren insanların ve/veya personelin sık sık dokunduğu tezgahlar, kapı kolları, çekmece ve buzdolabı kulpları, kasalar, kredi kartı makineleri, klavye, bilgisayar faresi, yazıcı, telefonlar, zımba ve sandalyelerin arkaları gibi yüzeylere ve ekipmanlara özellikle önem verilmelidir.
- ✓ İnsanlarla doğrudan temas eden tansiyon aleti manşonu gibi tüm tıbbi ekipman ve cihazlar, her kullanımdan sonra deterjanla temizlenmelidir.
- ✓ Dezenfeksiyon/dekontaminasyon gerekliyse, 1:50 oranında seyreltilmiş standart çamaşır suyu/ağartıcı (%4,8) yani ~% 0,1 sodyum hipoklorit kullanılabilir.
- ✓ Tıbbi ekipman ve cihazların ter dışında kan veya vücut sıvılarıyla temasları söz konusu olduğunda veya birden fazla ilaca dirençli bir organizma ile enfekte olduğu biliniyorsa; ekipmanın temizlenmesine ek olarak, dezenfeksiyon da yapılmalıdır. Her zaman önce bir deterjanla temizleme yapılması, ardından dezenfekte edilmesi önerilir. Tek adımlı bir dekontaminasyon yaklaşımı kullanılabileceği gibi, düşük miktarlarda vücut sıvısıyla kontamine olan ekipmanın/cihazın kombine bir deterjan/dezenfektan mendil ile silinmesi pratik bir yaklaşımdır.
- ✓ Temizlik/dekontaminasyon sürecinde ekipmanın hasar görmesini önlemek için; deterjan ve dezenfektanın, ekipman üreticisinin yüzey malzemeleri ile ilgili tavsiyelerine uygun olarak seçilmesi gerekmektedir.

- ✓ Belirti gösteren personelin ve/ya hastanın eczane ortamında bulunması durumunda, anında temizlik ve dezenfeksiyon prosedürlerini uygulamaya hazır olunması gerekmektedir. Bu prosedürler, anılan kişilerin bulunduğu alanların kapatılmasını, dış kapı ve pencerelerin açılmasını ve/ya havalandırma sistemlerinin kullanılmasını içerebilir. Temizlik ve dezenfeksiyon işlemine başlamadan önce, 24 saate kadar veya mümkün olduğunca bekleme talimatlarına uyulması ve sonrasında detaylı temizlik ve dezenfeksiyon yapılması gerekir. Detaylı temizlik ve dezenfeksiyon sonrasında eczanenin ne zaman kullanılabilir duruma gelebileceği konusunda, temizlik hizmetini sunan kişilerden destek alınması gerekebilir.
- Personelin tamamının hasta olması nedeniyle, eczaneyi geçici olarak kapatmaya hazırlıklı olunması gerekmektedir. Bu durumda; eczane girişine, hastaları eczanenin kapalı olduğu ve ilaçlarını nereden alabilecekleri konusunda bilgilendirmek üzere bir duyuru asılması önerilebilir.
- Eczanenin geçici kapatılması durumunda, uzaktan programlama yapılmalı ve bu süre zarfında eczane ekibi ve gerekirse çevredeki eczaneler veya sağlık kuruluşları ile düzenli iletişimin sürdürülmesi sağlanmalıdır.

COVID-19'un Bulaşmasını-Yayılmasını Önlemek İçin Alınacak Bireysel Önlemler

Aşağıda yazılmış olan önlemler; hem eczacının kendisi, hem eczanede çalışan personel, hem de eczaneye dışarıdan gelen kişiler için alması gereken önlemler olarak değerlendirilmelidir. Eczanede çalışan personelin ve hastaların bilgilendirilmesinin eczacının sorumluluğunda olduğu unutulmamalıdır.

- Risk grubunda olan kişilerin belirlenmesi için, T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün “COVID-19 için risk grubunda olan kronik hastalıklar” [linki’nden](https://dosyahastane.saglik.gov.tr/Eklenti/169995,cov-19-hastpdf.pdf?0) faydalanılabilir (<https://dosyahastane.saglik.gov.tr/Eklenti/169995,cov-19-hastpdf.pdf?0>).
- COVID-19'un ciddi komplikasyonları açısından risk altındaki gruplarda bulunan kişilerin halkla teması en aza indirilmelidir.

- İyi bir el hijyeni için; tırnakların kısa kesilmesi, oje veya takma tırnak kullanılmaması, el veya bilek takılarından ve AŞIRI uzun kollu kıyafetlerden kaçınılması tavsiye edilmektedir.
- Bankoda mendil ve alkollü el antiseptiği bulundurulmalı ve insanların kalem, dokunmatik tuş takımı gibi yaygın olarak paylaşılan bir öğeyi kullanmadan önce bunlardan yararlanmasa sağlanmalıdır.
- Hapşırırken ve öksürürken, ağzınızı ve burnunuzu bir mendille kapatın. Mendili hemen kapalı bir kutuya atın ve ellerinizi alkol bazlı el ovucu antiseptik veya sabun ve suyla temizleyin. Elinize öksürmek yerine, üst kolunuza veya dirseğinizin iç tarafına doğru öksürün.
- Burnunuza, ağzınıza ve gözlerinize dokunmaktan kaçının.
- Hastalarla veya yüzeylerle fiziksel temastan sonra virüsün bulaşmasına karşı koruma sağlamadıklarından ve sık el yıkama veya el antiseptiklerinin kullanımı gerekliliğini ortadan kaldırmadığı için, koruyucu eldiven kullanılması önerilmemektedir.
- Bireylerle fiziksel temas sırasında, cerrahi maske ve koruyucu eldiven kullanılmalı ve her temastan sonra kullanılan eldiven atılmalıdır. Hastayla temastan önce ve sonra, el hijyeni uygulaması eksiksiz yapılmalıdır.
- Gerekğinde, uygun kişisel koruyucu ekipman kullanılmalıdır.
- COVID-19'un kağıt reçetelerin kullanılmasıyla geçtiğine ilişkin hiçbir kanıt yoktur ve personelin iyi el hijyeni uygulaması durumunda bulaş riski oldukça düşüktür.
- Eczaneye gelmeyi planlayan kişilerden, gelmeden önce telefon ederek, reçete bilgilerini bildirmeleri istenebilir. Böylece; bu kişilerin reçeteleri, onlar eczaneye gelmeden önce hazırlanmış olacağından, geldiklerinde ilaçları hızlı bir şekilde teslim edilebilir. Bu yaklaşım, eczanede bekleyen kişi sayısını en aza indirmek için, teslim alma sürecine yönelik randevu sistemi oluşturulmasına olanak tanır.
- Reçetenin karşılanmasında bir gecikme olması durumunda, reçete sahiplerinden uygun bir zamanda geri gelmeleri veya reçete hazırlanana kadar arabalarında beklemeleri istenebilir.

- Eczaneye gelen kişilerle -reçeteyi almak ve kasada ödeme almak- gibi daha yakın temas gerektiğinde, kişilerle eczane personelinin mümkün olan en kısa sürede yakın teması tamamlaması sağlanmalıdır. Reçetenin, kişiye teslim edilmesi yerine, kişinin alması için tezgahın üzerine bırakılması tercih edilmelidir.
- Bireylerle; reçeteleri, ilaçları veya diğer mahrem bilgiler hakkında özel görüşmeler yapabilmek üzere; personelin bu etkileşimleri nasıl kolaylaştıracağı, telefon veya tele-eczacılık etkileşimlerinden en iyi şekilde nasıl yararlanabileceğinin ve böylece yüz yüze temas süresinin en aza indirilip sosyal mesafenin nasıl korunabileceğinin planlanması gerekmektedir.
- Eczanede mahremiyeti korumak adına, özel bir odada hizmet sunulacaksa; odada yeterli havalandırmanın sağlanmasına özen gösterilmelidir.
- Acil durumlarda, personelin derhal yerel halk sağlığı birimleriyle iletişime geçmesi sağlanmalıdır.
- Kişinin COVID-19 pozitif kişi(ler)le ev teması ve/ya diğer yakın temas durumu söz konusu ise, halk sağlığı tavsiyeleri uygulanmalıdır.
- 38 dereceden yüksek ateş, her türlü öksürük, nefes darlığı veya nefes almada zorluk, koku veya tat alma duyusunda azalma veya değişiklik, solunum yolu enfeksiyonu semptomların varlığında, işe gelinmemesi sağlanmalıdır.
- Hasta personelin evde kalması sağlanmalıdır. Personel, evde kaldığı sürede, kendi kendine izolasyon (karantina) ile ilgili halk sağlığı kurallarına uymalıdır.
- Bir personel, çalışma günü içinde semptomlar geliştirirse, eczaneden mümkün olduğu kadar çabuk ayrılmasını sağlamak üzere düzenlemeler yapmalı ve tavsiye almak için doktoru ile iletişime geçilmelidir.
- Bir kişi, semptomları olduğu için COVID-19 testi'ne (PCR Testi) ilişkin sorular soruyorsa, eve dönmeleri ve değerlendirme için hekimiyle telefonla iletişime geçmeleri konusunda yönlendirme yapılmalıdır.
- Özellikle yaşlı ve kronik hastalığı olan kişiler için, Eczacılık Mevzuatı ve Deontolojisi çerçevesinde kalmak koşuluyla, ilaçlarının eve teslim edilmesi seçeneği düşünülebilir. Teslimatı yapan kişi, teslimattan önce ve sonra el hijyenini tamamlamalıdır ve cerrahi maske takmalıdır. Teslimat, uygun sosyal mesafe koşullarında yapılmalıdır.

- Hastanın iade ettiği ilaçlar uygun biçimde ortadan kaldırıldıktan hemen sonra, el hijyeni uygulaması yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. “Pharmacy Practice During the COVID-19 Pandemic” - V.9” (01 October 2020), Pharmacy Guild of New Zealand.
2. “Interim Guidance to Minimise the Risk of Transmission of COVID-19 Infection in Community Pharmacies - V 4.0” (11.12.2020), HSE Health Protection Surveillance Centre (HPSC). www.hpsc.ie.
3. “Novel Coronavirus (COVID-19) Pandemic - Guidance for Community Pharmacies” (01 April 2020), Department of Health, Government of Western Australia.
4. Ghayda R.A., et al., “Correlations of Clinical and Laboratory Characteristics of COVID-19: A Systematic Review and Meta-Analysis”, Int. J. Environ. Res. Public Health, 17, 5026 (2020).
5. “Pharmacy Practice Guidelines for Virtual Pharmacy During COVID-19” (April 2020) Nova Scotia College of Pharmacists.. Canada.
6. “Guidance and Standard Operating Procedures - Community Pharmacy in the Context of Coronavirus (COVID-19) - V. 4” (26 October 2020), NHS, UK.
7. “COVID-19 Infection Prevention and Control for Primary Care, Including General Practitioner Practices, Dental Clinics and Pharmacy Settings” (09 June 2020), ECDC (European Centre for Disease Prevention and Control) Technical Report.
8. “COVID-19 Operational Standards for Pharmacies - V.1” (2020), PSI - The Pharmacy Regulator, Ireland.
9. Bahlol, M., Dewey, R. S., “Pandemic Preparedness of Community Pharmacies for COVID-19”, Research in Social and Administrative Pharmacy, 17, 1888 (2021).
10. “University of Washington Guidance for Plexiglass Barriers in Support of COVID-19 Prevention Efforts” (October 29, 2020), Environmental Health and Safety, University of Washington, USA.

11. Dattani, S., Mohr, H., “Personal Protective Equipment: Suggested Best Practices for Pharmacies During the COVID-19 Pandemic”, CPJ / RPC, 153 (6), 327 (Nov. / Dec. 2020).
12. Pinto, G. S., Hung, M., Okoya, F., Uzman, N., “FIP’s Response to the COVID-19 Pandemic: Global Pharmacy Rises to the Challenge”, Research in Social and Administrative Pharmacy, 17, 1929 (2021).